

La seu de Barcelona del Museu d'Arqueologia de Catalunya mostra l'esplendor de l'antiga Oxirrinc

Un mite egipci ens explica que, quan el déu Set va matar Osiris, tallà el seu cos en 14 trossos que va repartir per Egipte. Els va anar enterrant a tots excepte el penis, que va llençar al riu. Per tal de protegir aquesta part, un peix oxirrinc se'l va menjar i en la localitat on va tenir lloc aquest episodi es va fundar **Oxirrinc**.

Avui dijous, 1 d'octubre, a les 20 h, el director del Museu d'Arqueologia de Catalunya, Xavier Llovera, i el director de la Missió Arqueològica d'Oxirrinc, Dr Josep Padró, inauguraran a la seu de Barcelona del Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) l'exposició Visions d'Egipte. Oxirrinc ahir i avui.

A l'Egipte Mitjà, banyada pel Bahr Yussef, s'aixecava l'antiga Per-Medjed, coneguda pels grecs amb el nom d'Oxirrinc. La ciutat es va fer famosa quan, a finals del segle XIX, els papiròlegs anglesos Grenfell i Hunt van trobar la col·lecció de papirs més important fins ara descoberta. Però la ciutat amaga altres sorpreses...

L'exposició Visions d'Egipte. Oxirrinc, ahir i avui, consta d'una cinquantena de fotografies que ens mostren el passat i el present de la que va ser una de les ciutats més destacades de l'Egipte grecoromà. Des dels seus orígens faraònics fins a l'actualitat, Oxirrinc sempre ha estat un gresol de cultures i religions.

Breu història d'Oxirrinc

Oxirrinc ja existia en època faraònica, quan era coneguda com a Per-medjed. Gràcies a la seva estratègica ubicació a la confluència de circuits comercials provinents del desert libi i del nord i el sud del país, la ciutat esdevingué al s. VIII aC, capital de la XIXa. circumscripció (*nomus*) de l'Alt Egipte. El Bahr Yussef, el curs d'aigua que encara avui dia passa al costat, permetia reconduir les mercaderies fins al delta i la Mediterrània, així com també fins al Mar roig.

Oxyrhynchos, el peix amb el nas puntegut, manifestació de la deessa Tueris, va ser el nom escollit pels grecs per designar la ciutat que van refundar amb criteris urbanístics nascuts en el sí de la Mediterrània. Grans carrers amb

columnates organitzaven les parcel·les destinades a diversos edificis públics, com ara el teatre, el gimnàs o l'àgora, així com les vivendes dels seus habitants, tot sovint construïdes amb tova i seguint les formes tradicionals d'Egipte.

En època cristiana, la ciutat canvia novament de nom. Pemdjé, és una ciutat molt rica i viva, degut a la gran quantitat d'esglésies i monestirs que s'hi implanten. La ciutat bizantina, que remodela l'antiga Oxirrinc seguint nous criteris, adquireix una gran càrrega mística i esdevé lloc de peregrinació per a cristians i, més tard, per als creients musulmans.

Finalment, després de la conquesta àrab, la ciutat inicia un replegament que suposa l'abandonament de gran part del que havia estat la ciutat grecoromana. Aquest fet permet avui dia estudiar aquesta important ciutat amb tota la seva profunditat històrica.

Cent anys de treballs arqueològics

Les primeres imatges que tenim d'època moderna del jaciment corresponen a Vivant Denon, membre de l'expedició de Napoleó. Apareixen publicades en el seu *Voyage dans la Basse et la Haute Égypte*. Però a Oxirrinc no es va començar a excavar fins a finals del segle XIX. Al 1897 arribaren a El-Bahnasa els anglesos B. Grenfell i A. Hunt, a la recerca de papirs. Les seves excavacions es van centrar en la zona coneguda com la Necròpolis Alta i el resultat fou espectacular: milers de papirs, la majoria escrits en grec, que han proporcionat magnífiques dades sobre la ciutat, tant pel que fa a l'economia com a la religió, la cultura o la vida quotidiana.

Uns anys més tard, al 1909, un equip d'italians dirigits per E. Pistelli, van continuar les excavacions. Però no es pot parlar de veritables intervencions arqueològiques fins a l'arribada de F. Petrie, que es va centrar en l'excavació i documentació de les restes urbanístiques, com ara el teatre o una doble columnata, així com en diferents tombes grecoromanes. E. Breccia continuà amb les excavacions encarregades pel Museu d'Alexandria. Després d'aquestes intervencions, el jaciment va restar en l'oblit fora d'algunes actuacions puntuals.

Als anys 80, el Servei d'Antiguitats Egípcies reprèn les excavacions a la Necròpolis Alta i el jaciment torna a la vida. En l'actualitat, una Missió dirigida pel Doctor J. Padró excava al jaciment des de 1992. A més de la documentació de les troballes fetes per equips anteriors, la Missió Arqueològica d'Oxirrinc ha posat al descobert una necròpolis que va des de l'època faraònica fins a l'àrab, així com un temple dedicat a Osiris, i diverses estructures fora muralles que ens ajuden a entendre la importància de l'antiga Oxirrinc.

Les principals zones del jaciment: la Necròpolis Alta, el temple d'Osiris i la fortalesa

La Necròpolis Alta, un cementiri amb 1000 anys d'ocupació

Els espais destinats als morts (necròpolis) d'Oxirrinc se situaven al límit mateix del desert, a l'oest de la ciutat grecoromana. La necròpolis més antiga, anomenada Necròpolis Alta, estava situada en un lloc elevat i de singular importància per a la història del jaciment. Va ser utilitzada al llarg de més de 1.000 anys, des de l'època faraònica (dinastia XXVI) fins als primers moments de l'ocupació àrab. La seva utilització com a cementiri durant tant de temps ens ha permès conèixer l'evolució de les estructures funeràries i els rituals d'enterrament. A més, en aquesta zona és on es va trobar la col·lecció de papirs més important descoberta fins ara.

Les tombes més antigues són de pedra i cobertes amb volta. Algunes són simples, d'una sola cambra; d'altres conformen complexos familiars amb diverses estances. La tomba més important, i la que més informació ens ha proporcionat fins al moment és la **número 1**, una tomba familiar amb 7 estances. A l'interior hem trobat sarcòfags, un sostre imitant el firmament nocturn i diversos textos jeroglífics. L'altra gran tomba és la **número 14** amb 11 habitacions, un altar i part de l'aixovar funerari que devia estar destinat als personatges importants d'Oxirrinc.

Osireion, el temple d'Osiris

L'any 2000 es va localitzar, de manera fortuïta, l'*Osireion*, un temple subterrani dedicat a Osiris que ha estat molt significatiu pel coneixement dels cultes d'època tardana a Egipte.

El monument evoca la tomba del déu Osiris per l'elevació, semblant a un túmul de la superfície del terreny i té com element central la cambra on descansa l'estàtua del déu, una imponent figura de pedra de més de 3 metres d'alçada, a la que es rendia culte.

Tot el recinte estava protegit per una muralla que delimitava el *tèmenos* o espai sagrat, que ocupa més d'una hectàrea. A l'exterior, els sacerdots realitzaven ofrenes diàries a la divinitat, mentre que a l'interior s'hi feia cada any un ritual que culminava amb l'enterrament en petits nínxols de simulacres del déu Osiris.

Els misteris d'Osiris se celebraven en el mes de Khoiak, el quart mes de la inundació que fertilitzava la vall del Nil. Aquestes festes, que culminaven a l'Osireion, servien per recordar la mort i el renaixement del déu. Els rituals consistien en fabricar uns petits simulacres d'Osiris amb uns motlles que omplien de terra amb llavors d'ordi, i que després deixaven germinar. Aquestes figures romanien al temple durant l'any i eren adorades fins que l'any següent, durant la celebració d'aquests misteris, s'enterraven en els nínxols de l'Osireion acompanyades d'amulets i ofrenes.

Després d'anys de treballs s'ha aconseguit fixar l'estructura del monument i el seu estudi ens ha permès endinsar-nos en un dels rituals més sagrats de la cultura egípcia.

La fortalesa paleobizantina

L'Oxirrinc del període paleobizantí era una ciutat molt extensa i densament poblada. Més enllà dels seus llenços i bastions, el suburbi es presentava com un camp ben ordenat i fèrtil en el que convivia els mausoleus funeraris i els espais productius. La intensa activitat agrícola del *nomus* (demarcació administrativa) i la seva importància comercial com a cruïlla de camins, va propiciar l'aparició de dominis agrícoles molt extensos pertanyents a famílies de notables amb negocis arreu del país.

Les fotografies fetes amb un estel van permetre visualitzar a les desèrtiques rodalies del jaciment, un gran domini amb funcions residencials i productives. En aquest lloc hi vivia una petita comunitat depenent del propietari que deuria incloure uns quants religiosos per fer-se càrrec de les capelles de culte.

Els diferents sectors del domini configuren un recinte de toivot amb torres de vigilància i de contrafort als angles. El nom de fortalesa evoca la necessitat de protecció d'aquesta comunitat que, a principis del segle VII dC, va viure la conquesta àrab. Durant un temps els àrabs van ocupar la fortalesa i van construir una poderosa torre que utilitzava els espais que havien estat dedicats al culte cristià però poc a poc el lloc va quedar abandonat.

Els propers objectius de la Missió Arqueològica a Oxirrinc

En properes campanyes la Missió té previst continuar l'excavació de la fortalesa i la consolidació del temple d'Osiris. A la Necrópolis Alta s'estudiaran les tombes 18 i 19 per tal d'aconseguir en un futur l'adequació del jaciment per fer-ho visitable.

L'exposició Visions d'Egipte. Oxirrinc ahir i avui ha estat organitzada per la Missió Arqueològica d'Oxirrinc i la Societat Catalana d'Egiptologia, amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la Universitat de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i el Ministerio de Cultura; i amb la col·laboració de l'ajuntament de Cabestany i l'associació Terre d'Egypte.

Activitats complementàries

Cicle de conferències

Dijous, 22 d'octubre a les 19 h

Els orígens d'Oxirrinc, a càrrec del Dr. Josep Padró, director de la Missió Arqueològica d'Oxirrinc i president de la Societat Catalana d'Egiptologia.

Places limitades

Dijous, 26 de novembre a les 19 h

La ciutat grecoromana d'Oxirrinc, a càrrec de la Dra. Eva Subías, membre de la Missió Arqueològica d'Oxirrinc i professora de la Universitat Rovira i Virgili.

Places limitades

Visites comentades per a grups i escolars amb reserva prèvia.

L'exposició es podrà visitar a la seu de Barcelona del Museu d'Arqueologia de Catalunya fins el 10 de gener (Passeig Sta. Madrona, 39. Barcelona. Tel. 93 4232149. www.mac.cat). De dimarts a dissabte, de 9.30 a 19 h, i diumenges i festius, de 10 a 14.30 h. Els dilluns és tancat. Preu de l'entrada: 3 euros. És gratuït per als menors de 16 anys i els més grans de 65; així com l'últim diumenge de mes.